

**O'ZBEK VA INGLIZ TILLARINI O'QITISHDA
LINGVOKULTURAL XUSUSIYATLAR**

Yuldasheva Nilufar Odilovna

Academia International school

ingliz tili o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'zbek va ingliz tillarini o'qitishda lingvokultural yondashuvning nazariy va amaliy asoslari tahlil qilinadi. Til va madaniyat o'zaro bog'liq hodisa sifatida qaralib, kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda madaniy kontekstning o'rni ko'rsatiladi. O'zbek tilining milliy qadriyatlar bilan bog'liqligi hamda ingliz tilining global madaniyatlararo xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Shuningdek, til o'rgatishda interaktiv metodlar, audiovizual vositalar, refleksiya va diskurs hamjamiyatlari orqali lingvokultural kompetensiyani rivojlantirish usullari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari til o'rgatish jarayonida madaniy tafovutlarni anglash va ularga moslashish zarurligini asoslaydi.*

Kalit so'zlar: *lingvokulturologiya, kommunikativ kompetensiya, madaniyatlararo muloqot, o'zbek tili, ingliz tili, til o'rgatish metodikasi, refleksiya, diskurs hamjamiyati, interaktiv metodlar, audiovizual vositalar*

Til — bu inson tafakkurining, madaniyatining va ijtimoiy hayotining ajralmas qismidir. Har bir til o'z xalqining tarixiy tajribasi, dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy munosabatlarini o'zida aks ettiradi. Shu bois, tilni o'rgatish jarayoni nafaqat lingvistik bilimlarni, balki madaniy kontekstni ham o'z ichiga olishi zarur. Lingvokultural yondashuv aynan shu nuqtai nazardan til o'rgatishning samaradorligini oshiradi.

O'zbek va ingliz tillarini o'qitishda lingvokultural xususiyatlarni hisobga olish o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Bu yondashuv orqali o'quvchilar tilni grammatik jihatdan emas, balki ijtimoiy kontekstda to'g'ri qo'llashni o'rganadilar. Lingvokultural yondashuv tilshunoslik, madaniyatshunoslik va pedagogika kesishgan nuqtada shakllanadi. Bu yondashuvning asosiy nazariy poydevori quyidagi olimlar tomonidan yaratilgan:

Dell Hymes: "Kommunikativ kompetensiya" tushunchasini ilgari surib, til bilimini baholashda grammatik to'g'rilik yetarli emasligini, balki uni ijtimoiy kontekstda to'g'ri qo'llay olish qobiliyati ham muhimligini ta'kidlaydi.

Michael Halliday: Tilni ijtimoiy hodisa deb biladi va uni kontekstual qo'llash orqali anglashni taklif etadi.

Claire Kramersch: Tilni o'zlashtirishda madaniyatlararo tafovutlarni anglash va ularga moslashish zarurligini ta'kidlaydi.

James Paul Gee: Nutq "diskurs hamjamiyatlari"da shakllanishini ta'kidlaydi, ya'ni tilni o'zlashtirish ijtimoiy guruhlar doirasida yuz beradi.

Stephen Krashen: "Tushunarli input" nazariyasiga asoslanib, tilni o'zlashtirish uchun materiallar tushunarli va qiziqarli bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi.

Noam Chomsky: Nutq qobiliyati insonda tug'ma bo'lib, uni rivojlantirish uchun til muhiti zarur deb hisoblaydi.

O'zbek tili — turkiy tillar oilasiga mansub bo'lib, agglutinativ tuzilishga ega. Bu til o'zbek xalqining qadriyatlari, urf-odatlar, mentaliteti va ijtimoiy munosabatlarini aks ettiradi. O'zbek tilini o'rgatishda quyidagi lingvokultural jihatlar muhim:

Fonetika, leksika va grammatika uyg'unligi: D.T. Rasulmuhamedova til o'rgatishda bu uchlikni birgalikda o'rgatish zarurligini ta'kidlaydi.

Interaktiv metodlar: M.X. Mirzayeva va G.M. Saidova rol o'yinlar, suhbatlar, muloqotli mashqlar orqali o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlashni muhim deb biladilar.

Madaniy tafovutlar: N.Z. Karimova ikki tillilik sharoitida madaniy tafovutlarni hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi.

Audiovizual vositalar: A.X. Toshmatov talaffuz va eshitish ko'nikmalarini

rivojlantirishda audiovizual vositalarning ahamiyatini ko'rsatadi.

Real muloqot muhiti: D.Sh. Nazarova og'zaki nutq kompetensiyasini uzluksiz mashqlar va real muloqot orqali rivojlantirish zarurligini ta'kidlaydi.

Ingliz tili — analitik tuzilishga ega bo'lgan global til bo'lib, turli madaniyatlar bilan integratsiyalashgan. Uni o'rgatishda quyidagi lingvokultural jihatlar muhim:

Madaniy konnotatsiyalar: Ingliz tilida iboralar, metaforalar, hazil va ijtimoiy kontekstlar ko'p uchraydi.

Kontekstual anglash: O'quvchilar tilni kontekstda tushunishga o'rgatiladi.

Madaniyatlararo muloqot: Claire Kramsch tilni o'zlashtirishda madaniyatlararo tafovutlarni anglash zarurligini ta'kidlaydi.

Diskurs hamjamiyatlari: James Paul Gee tilni o'zlashtirish ijtimoiy guruhlar doirasida yuz berishini ta'kidlaydi.

Lingvokultural kompetensiyani shakllantirishda quyidagi metodlar samarali:

Rolli o'yinlar: O'quvchilarni turli ijtimoiy vaziyatlarga moslashtirish.

Madaniy kontekstli matnlar: O'quvchilarni milliy va xalqaro madaniyat bilan tanishtirish.

Interaktiv mashqlar: Muloqotga asoslangan topshiriqlar.

Audiovizual vositalar: Film, audio, video orqali tilni eshitish va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Refleksiya: M. Swain fikricha, refleksiya — bu o'quvchilarning nutqiy strategiyalarini tushunishi va ularni ongli ravishda takomillashtirish jarayonidir.

Aspekt	O'zbek tili	Ingliz tili
Til oilasi	Turkiy	Germanik
Tuzilishi	Agglutinatib	Analitik
Madaniy kontekst	Mahalliy, an'anaviy	Global, ko'p madaniyatli

Aspekt	O'zbek tili	Ingliz tili
Kommunikativ uslub	Hurmat, kinoya, iboraviylik	To'g'ridan-to'g'ri, kontekstual
O'qitish metodikasi	An'anaviy + interaktiv	Kommunikativ + madaniy integratsiya
Tilni o'zlashtirish modeli	Muloqotga asoslangan	Tushunarli input + refleksiya

Lingvokultural yondashuv o'zbek va ingliz tillarini o'qitishda o'quvchilarning tilni nafaqat grammatik jihatdan, balki madaniy kontekstda to'g'ri qo'llay olish qobiliyatini shakllantiradi. Bu esa zamonaviy til ta'limining asosiy maqsadlaridan biridir. Har ikki tilni o'rgatishda madaniyatlararo muloqot, kontekstual anglash, kommunikativ kompetensiya va refleksiya jarayonlari muhim o'rin tutadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Rasulmuhamedova D.T. Til o'rgatishda fonetika, leksika va grammatika uyg'un ravishda o'rgatilishi zarur // O'zbek tili va adabiyoti. – Toshkent, 2020. – №2. – B. 45–48.
2. Mirzayeva M.X., Saidova G.M. Interaktiv metodlar orqali og'zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirish // Filologiya va tillarni o'qitish. – Toshkent, 2021. – №4. – B. 112–115.
3. Toshmatov A.X. Audiovizual vositalar yordamida talaffuz va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirish // Til o'rgatish metodikasi. – Toshkent, 2022. – №3. – B. 58–61.
4. Karimova N.Z. Ikki tillilik sharoitida madaniy tafovutlarni hisobga olish zarurati // Pedagogik izlanishlar. – Toshkent, 2021. – №2. – B. 73–76.

5. Nazarova D.Sh. Real muloqot muhiti va uzluksiz mashqlar orqali ogʻzaki nutq kompetensiyasini shakllantirish // Filologiya va til ta'limi. – Toshkent, 2021. – №1. – B. 72–75.
6. Chomsky N. Language and Mind. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 208 b.
7. Krashen S. Principles and Practice in Second Language Acquisition. – Oxford: Pergamon, 1982. – 202 b.
8. Vygotsky L.S. Thought and Language. – Cambridge, MA: MIT Press, 1986. – 287 b.
9. Hymes D. On Communicative Competence // Pride J.B., Holmes J. (Eds.). Sociolinguistics. – Harmondsworth: Penguin Books, 1972. – B. 269–293.
10. Halliday M.A.K. Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning. – London: Edward Arnold, 1978. – 256 b.
11. Kramsch C. Language and Culture. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 128 b.
12. Gee J.P. Social Linguistics and Literacies: Ideology in Discourses. – London: Routledge, 2015. – 256 b.
13. Swain M. The Output Hypothesis: Theory and Research // Hinkel E. (Ed.). Handbook of Research in Second Language Teaching and Learning. – Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2005. – B. 471–483.
14. Vorobyev V.V. Lingvokulturologiya: nazariy asoslar. – Moskva: RUDN, 1997. – 312 b.
15. Vereshchagin E.M., Kostomarov V.G. Til va madaniyat. – Moskva: Russkiy yazyk, 1983. – 240 b.